

بورسا

نخستین پایتخت امپراتوری عثمانی

تألیف:

پروفسور سماوی ایجه

دکتر بهاتان مان

دکتر محمود شکیر اوغلو

دکتر تورکل مین باش...

ترجمه:

شهناز بیگی بروجنی

نشر پانیز

تهران، ۱۳۸۴

ایجه، سماوی، (Semavi Eyice)

بورسا، نخستین پایتخت امپراتوری عثمانی (مجموعه مقالات)/ تألیف
سماوی ایجه و دیگران، با مقدمه اسماعیل قهرمان، ترجمه شهناز بیگی بروجنی. - تهران:
پانیز، ۱۳۸۴.

۲۴۸ ص. مصور (رنگی)

ISBN-964-7105-33-9: ۲۵,۰۰۰ ریال

عنوان اصلی به انگلیسی: Bursa (شابک اولیه 2-1680-17-975 ISBN)
کتابنامه: ص. ۲۲۷-۲۳۲.

۱. بورسا ۲. ترکیه - تاریخ - امپراتوری عثمانی، ۱۲۸۸-۱۹۱۸. ۳. بورسا - آثار تاریخی.
۴. محوطه‌های تاریخی - ترکیه - بورسا. الف - ایجه. سماوی Eyice, Semavi ب. بیگی
بروجنی، شهناز، ۱۳۵۰ - مترجم. ج. عنوان

DS۵۱/ب۹ب۹ ۹۵۶/۳

۳۵۶۹-۸۴م

کتابخانه ملی ایران

نشر پانیز

بورسا نخستین پایتخت امپراتوری عثمانی

تألیف: سماوی ایجه و دیگران

شهناز بیگی بروجنی

چاپ نخست، بهار ۱۳۸۴

شمارگان: ۲۰۰۰ نسخه

حروفچینی و صفحه آرایی: اعظم زارع مهرجردی

طرح جلد و آرایه تصاویر: مریم شعبان

نمونه خوان: مارال علی مرادی

لیتوگرافی: باختر؛ چاپ: دالاهو؛ صحافی: پژمان

آدرس: خیابان وحید نظری، نشن ابوریحان، پلاک ۱۰۰

www.nashrepaniz.com

E:info@nashrepaniz.com

تلفکس: ۶۹۵۲۵۱۹-۰۲۷۹-۲۴۴۰

مرکز پخش در خارج از ایران: سوئد، کتاب ارزان، ۰۰۴۶۸۷۵۲۷۷۰۹

ISBN: 964-7105-33-9

شابک: ۹۶۴-۷۱۰۵-۳۳-۹

حق چاپ محفوظ و مخصوص است.

بها: ۲۵۰۰ تومان

۷	پیشگفتار مترجم
۱۱	مقدمه
۱۳	بورسا، نمایشگاه تاریخ
۲۰	بورسا در عصر باستان
۳۶	بورسا در دوره عثمانی
۵۰	هنر ترکی در بورسا و حومه
۶۵	آرامگاههای عثمان و اورخان غازی
۱۰۰	دو خارجی ما را با چشمه‌های آب گرم
۱۱۴	کاشی‌های دیواری لعاب دار بورسا
۱۲۹	حامیان هنر در بورسا
۱۳۶	معماری عثمانی در بورسا
۱۷۵	تجارت ابریشم بورسا و فلورانس
۱۸۴	ذخایر آبی بورسا
۱۹۸	بورسا از گذشته تا آینده

اطلاعات عمومی درباره بورس در آغاز قرن	۲۰۵
ریسندگی بورس در گذر زمان	۲۱۳
بورس: وقایع نگاری رویدادها	۲۲۱
کتابشناسی	۲۲۷
تصاویر	۲۳۳

www.ketab.ir

پیشگفتار مترجم

کتاب بورس (BURSA) مجموعه مقالاتی است که به همت استادان برجسته معاصر ترکیه، یعنی پروفیسور دکتر سماوی ایجه و ۱۰ تن دیگر از همکارانش، که هر یک در رشته تخصصی خود دست به قلم برده‌اند، تدوین یافته و چاپ نخست آن در سال ۱۹۹۶م. و چاپ دوم، با ویرایش جدید، در سال ۲۰۰۰م. با عکس‌های رنگی و نفیس در «استانبول» منتشر شده است. این کتاب جزء سری کتاب‌های ارزشمند و مفیدی است که «وزارت فرهنگ جمهوری ترکیه» درباره «شهرهای ترکیه» انتشار داده و ظاهراً این اثر شصت و نهمین کتاب این مجموعه است. حداقل من چند کتاب دیگر این سلسله آثار، مثل استانبول، ادرنه، ازمیر را دیده‌ام.

هنگامی که فرزانه گرامی و ناشر فرهیخته و فرهنگ دوست، جناب آقای علی اکبر حسین زاده مدیر محترم نشر پانیذ ترجمه این اثر را به من پیشنهاد نمود، در وهله اول این کار را به دلیل وجود نام‌های خاص ترکی بسیار مشکل و تا حدود زیادی غیرممکن می‌دانستم؛ اما با یاری گرفتن از فرهنگ نامه‌ها، اینترنت و استادان زبان ترکی استانبولی، کار ترجمه در

کمتر از یک سال، آماده انتشار گردید.

صدها عکس رنگی و سیاه و سفید این کتاب، حاصل کار عکاس و هنرمند معاصر ترکیه یعنی «محمد هنگیرمن» (Mehmet Hengirmen) بوده، که در هنگام انتشار، تصمیم بر این گرفته شد که بیش از ۳۰ عکس برگزیده آن، به همراه چند نقشه و عکس از سایت‌های رسمی BURSA، به صورت پیوست، اما رنگی و بر روی ورق گلاسۀ نفیس، زینت بخش کتاب گردد.

به دلیل اختلاف نظر در هنگام قرائت واژه‌های ترکی و معادل‌یابی اعلام خاص (اشخاص و اماکن)، نقشه‌های سازمان جغرافیایی گیتاشناسی و فرهنگ ترکی استانبولی، به عنوان مرجع کار، مد نظر مترجم بوده است؛ و اگر احیاناً در «معادل‌یابی» قصوری رخ داده، پیشاپیش از خوانندگان فهیم عذرخواهی می‌نمایم.

من اهلی شهر تاریخی و بسیار زیبای «بروجن» در استان «چهار محال و بختیاری»، در کنار سلسله جبال «زاگرس» - که احتمالاً نام خود را از کلمۀ زیگورات، خانه خدایان اخذ کرده است - هستم و دانسته‌هایم از فرهنگ و زبان ترکی - آن هم ترکی استانبولی - بسیار محدود می‌باشد.

در ضمن، چون بسیاری از منابع پایان هر مقاله، تکراری بودند، تصمیم گرفته شد همه منابع را یکجا در پایان کتاب - به ترتیب حروف الفبا - بیاوریم.

از دوست مهربان و عزیزم «مریم شعبان»، طراح و گرافیست توانا و هوشمند که زحمت طرح جلد بسیار زیبای کتاب و نیز اسکن عکس‌های رنگی و تهیه دیگر تصاویر از سایت‌های اینترنتی را بر عهده گرفتند، بی‌نهایت سپاسگزارم.

وظیفه خود می‌دانم از خانم‌ها «مژده محمدی»، «مونا قاسم پور»، «مرضیه مهرعلی» کتابداران عزیز و وظیفه‌شناس و فرهنگ دوست کتابخانه تخصصی وزارت امور خارجه که نهایت همکاری را با من داشتند نیز تشکر کنم.

همچنین از بخش فرهنگی سفارت ترکیه در ایران، کتابخانه بنیاد دائرةالمعارف اسلامی (دارآباد) خاصه جناب آقای عنایت‌الله مجیدی و همچنین خانم اعظم زارع مهرجردی که حروف‌نگاری و صفحه‌آرایی این کتاب را به نحو احسن انجام دادند.

از آقایان علی اکبر حسین زاده و حاتم علی مرادی مدیران محترم نشر پانیذ نیز که این کتاب را در ردیف آثار منتشره خویش قرار دادند، صمیمانه قدردانی می‌کنم.

در ضمن، نویسندگان این مقالات عبارتند از:

۱. پروفسور دکتر سماوی ایجه: هنر ترکی در بورسا؛ آرامگاه‌های عثمان و اورخان غازی؛ دو خارجی ما را با چشمه‌های آب گرم... (فصل‌های ۴، ۵، ۶)

۲. دکتر تورکل مین باش: بورسا نمایشگاه تاریخ؛ ریسندگی بورسا در گذر زمان. (فصل‌های ۱، ۱۴)

۳. دکتر مصطفی سوئل: بورسا در عصر باستان. (فصل ۲)

۴. دکتر یوسف اوغوز اوغلو: بورسا در دوره عثمانی (فصل ۳)

۵. دکتر گونول اونی (عونی): کاشی‌های لعاب دار (فصل ۷)

۶. دکتر زرین تانیدی: حامیان هنر در بورسا (فصل ۸)

۷. دکتر تهاتان مان: معماری عثمانی در بورسا (فصل ۹)

۸. دکتر محمود شکیر اوغلو: تجارت ابریشم بورسا (فصل ۱۰)

۹. دکتر آرا آلتون: بورس از گذشته تا آینده (فصل ۱۲)

۱۰. دکتر ایلهان پینار: ذخایر آبی در بورس (فصل ۱۱)

شهناز بیگی بروجنی

تهران - ۲۷ فروردین ۱۳۸۴.ش.

www.ketab.ir

مقدمه

«احمد حمدی تان پینار،^۱ نویسنده و سیاح ترک، دربارهٔ این شهر زیبایی ترکیه می‌نویسد:

«از تمام شهرهایی که من شناخته یا به آن سفر کرده‌ام، هیچ شهری را جز بورسا نمی‌توانم همسان و هم‌تراز با یک عصر و دورهٔ تاریخی خاص بنامم. در فاصلهٔ زمانی ۳۰۰ سال، بین تسخیر تا آزادسازی استانبول، شهر بورسا فقط یک شهر ترکی با ماهیت خاص خویش نبوده، بلکه سیمای معنوی خویش را - که همیشه پایدار بوده - نیز فتح کرده است. بورسا، واقعاً یکی از بارزترین و نهادینه‌ترین شهرهای ماست، که در آن‌جا بقایای دورهٔ تاریخی‌اش را می‌توان عمیق و مقتدرانه به نظاره نشست.»

پس از فتح بورسا توسط اورخان غازی، و نیز، زمانی که این شهر پایتخت امپراتوری عثمانی گردید، دورهٔ نوینی از حیات خویش را آغاز کرد. در طول پیشرفت و توسعهٔ آن، امپراتوران این سلسله، یکی پس از دیگری، مجموعه‌ای از مساجد، مدارس، آرامگاه‌ها و یادمان‌های

1. Ahmet Hamdi Tanpinar

تاریخی را به نام خویش بنا کرده و تقریباً تمام شهر را از نو بازسازی کردند.

یادمان‌های اصلی باقی‌مانده، شامل مسجد و مجموعه آرامگاه‌های اورخان و نیز خداوندگار که به دستور سلطان مُراد اول ساخته شد و مسجد و مجموعه آثار اولو (بزرگ) معروف به ییلدریم بایزید که در زمان حکومت سلطان بایزید اول بنا نهاده شد؛ مسجد و مجموعه سبز، مسجد مُرادیه از سلطان مُراد دوم، مسجد علاءالدین، مسجد تیمورتاش پاشا و مسجد امیر سلطان. آرامگاه‌های نخستین سلاطین و امپراتوری عثمانی - از عثمان غازی تا محمد فاتح - نیز در شهر بورسا قرار دارند.

بورسای امروزی، شهری مدرن، و مرکز عمده سرمایه‌گذاری «صنعتی»، «تجاری»، «فرهنگی» و «توریستی» پیشرو می‌باشد؛ در عین حال، بورسا، هیچ یک از فضا و روحیه‌های روزهای نخستین پایه‌گذاری خویش را از دست نداده است. بورسا، بدون جدا شدن از گذشته و سُنّت‌هایش، هویتی مستقل به عنوان «شهری مدرن» به دست آورده و از موقعیت ممتازی در میان شهرهای کشور ما برخوردار است.

من بسیار خوشوقت هستم که این اثر را به خوانندگان ارجمند هدیه می‌کنم. بنابراین، کتابی به شما تقدیم شده که آشنایی دقیق‌تری از بورسا - شهری با تمام زیبایی‌های خدادادی اعطا شده - در اختیار شما قرار می‌گیرد. من نیز مایلم تا مانند احمد حمدی‌تان پیتار - یک چهره نامدار ادبیات ترکیه - بورسا را معرفی کنم؛ و در ضمن از تمام کسانی که در فراهم آوردن و تهیه و تألیف این مجموعه زحمت کشیده‌اند، تشکر می‌کنم.

اسماعیل قهرمان

[وزیر وقت فرهنگ] جمهوری ترکیه